

MAS I MIRALLES, Antoni (2006): *La interrupció lingüística a Guardamar*. Sant Vicent del Raspeig: Publicacions de la Universitat d'Alacant, 231 pàgines.

«De Salses a Guardamar i de Fraga a Maó» és una dita que ha assolit una certa difusió en el món catalanòfil els darrers anys per a referir-se als punts cardinals del domini lingüístic català. Ara bé, en tant que extrems, sembla que no tots aquests punts mantenen la llengua de què marquen les fites amb el mateix grau de lleialtat. Així, mentre que els punts a l'oest (Fraga) i l'est (Maó) sembla que resisteixen dignament (si no hi incloem l'Alguer com a extrem oriental!), no succeeix el mateix als extrems nord i sud: Salses, un poble de 2.000 habitants al límit septentrional de la Catalunya del Nord, comptava fa quinze anys amb només un 25% de catalanoparlants,¹ i, com veurem en

1. WANNER, A. (1993): «Une enquête sociolinguistique comparative à Salses (Pyrénées-Orientales) et Siyeon (Ande)». *Lengas. Revue de sociolinguistique*, 3.3., 7-124.

el llibre objecte d'aquesta ressenya, Guardamar del Segura es quedava fa a penes set anys (2001) en un trist 22%, per davall, fins i tot, de la castellanitzada Alacant.

Antoni Mas, un sociolingüista nadiu de Santa Pola, a poc més d'una desena de quilòmetres al nord de Guardamar i, per tant, bon coneixedor del poble veí, és qui ens presenta en aquest llibre la situació social del català a la vila més meridional de la nostra llengua. El llibre s'inscriu en una línia de recerca de la Universitat d'Alacant que té com a objectiu descriure la interrupció de la transmissió intergeneracional de la llengua catalana al País Valencià. El fenomen, que s'inicia a les principals ciutats valencianes (València, Alacant i Elx) durant el segle XIX, arriba a Guardamar a mitjan segle XX, simultàniament amb l'arribada a les poblacions mitjanes del País. En aquest sentit, Guardamar, que demogràficament hauríem de classificar-la entre les poblacions valencianes menors (s'ha mogut durant la passada centúria entre els 2.862 habitants de 1900 i els 9.840 del 2001), s'ha comportat com les de demografia superior, a partir dels 15.000 i, sobretot, entre els 20.000 i els 100.000 habitants (Novelda, Alcoi, Sagunt, Castelló de la Plana, etc). El nostre autor dóna perfecta resposta a aquesta «irregularitat» i a altres trets característics de l'ús social del català a la vila del Baix Segura que és objecte de la seua recerca.

El llibre s'estructura en quatre capítols (si exclouem el de conclusions) i un annex de textos extrets de les entrevistes orals amb els guardamarencs. Els dos primers capítols aprofiten al lector per a situar-se en el marc teòric de la investigació i en el marc social i demolingüístic de Guardamar. A partir d'aquest últim «marc» comencem a comprendre moltes coses, com ara que la població autòctona s'ha reduït, proporcionalment a la forana, d'una manera exagerada els darrers anys, puix que, de representar un 78% dels habitants empadronats el 1991, ha passat a un 44% el 2001. Paral·lelament esbrinem que, del 42% que declarava «saber parlar valencià» el 1991, s'han perdut vint punts en aquesta competència per part dels guardamarencs, i en el 2001 era d'un 22%, com hem vist al principi d'aquest comentari. Però aquesta reducció no ha estat solament en percentatges sinó que també s'ha donat en xifres absolutes: dels 2.790 habitants que sabien expressar-se en la llengua dels valencians el 1991, ens hem quedat amb els 1.966 del 2001. És a dir, la pèrdua percentual de parlants podia deure's a la població forana nouvinguda, però la davallada en números absoluts (824 parlants de menys) delata el traspàs –normal– dels parlants d'edat i la manca de reemplaçament a càrrec dels jòvens, fenomen que es deriva de la interrupció de la transmissió intergeneracional.

Els dos capítols centrals del llibre corresponen a l'aportació investigadora d'Antoni Mas. El primer d'aquests és una anàlisi qualitativa, a partir de 21 persones majors de 25 anys entrevistades en profunditat, mitjançant el mètode de la història oral, i el segon consisteix en un tractament quantitatiu, basat en un qüestionari escrit passat a 400 estudiants d'ensenyament secundari (entre els 12 i els 18 anys). Les entrevistes qualitatives miraven d'esbrinar la cronologia i les raons del procés local d'interrupció amb els mateixos protagonistes del fenomen, tant des de la perspectiva dels seus actors socials (els «interruptors» amb els propis descendents) com dels seus receptors (els «interromputs» respecte dels seus progenitors). En consonància amb això, els grups de major edat tenen, gairebé tots, el català com a primera llengua, que no han transmès, mentre que els més jòvens, quan el saben, solen tenir-lo com a segona llengua (només sentida parlar als pares o avis). La limitació a una vintena d'aquesta mena de subjectes no redueix la validesa d'aquesta constatació a la població en general ja que, en afudir els entrevistats als usos lingüístics de terceres persones, del seu nucli familiar o d'altres, que assoleixen un nombre de 261 referits, verifiquem un desfasament lingüístico-generacional similar. De la mateixa manera, l'enquesta aplicada als estudiants mostra també una minva en l'ús familiar del català dels seus avis als seus pares (per bé que no dels seus pares a ells mateixos, cosa que fa concebre esperances sobre una possible recuperació del català).

Com hem avançat, l'inici del procés a Guardamar té lloc a mitjan segle XX. Concretament els dos casos més antics que recull Antoni Mas de guardamarencs que no reben el català a pesar de ser fills de matrimonis que parlaven aquesta llengua, daten del 1947 (vegeu els arbres de transmissió lingüística de les pàgines 68-69). El nostre autor no detecta un estrat social més elevat en els progenitors d'aquests primers casos, sinó una possible emulació del mateix procés a la ciutat d'Alacant, que hauria

estat observat per una entrevistada que havia exercit de criada en llars benestants alacantines en els anys 30 i 40. És a dir, contràriament al corresponent procés objecte d'imitació (el d'Alacant, i potser també el d'Elx), a Guardamar el fenomen no hauria tingut una difusió de dalt cap avall, seguint la piràmide socioeconòmica, sinó que hauria penetrat el teixit social guardamarenc a partir d'individus que haurien entrat en contacte prèviament amb les situacions sociolingüístiques de les ciutats de l'entorn. Però la veritable expansió del procés local té lloc a partir dels anys cinquanta i potser la raó de fons, si més no una de les més citades pels subjectes entrevistats a Mas (p. 79-82), siga l'activitat persuasiva en aquest sentit de l'escola de monges, que hi va existir fins als anys setanta. Segons sembla, la generalització del fenomen es produiria en els anys seixanta, cosa que frenaria els casos de recuperació de la llengua familiar a què encara es podia assistir entre els nascuts en els anys cinquanta. Això no obstant, els anys huitanta, amb la introducció del català a l'escola, marquen una aturada en el procés. Dissortadament, aquest procés es trobava en la seua darrera etapa expansiva i el contingent de jòvens als quals arribava directament la llengua de boca dels seus pares ja havia quedat molt minvat. Ara bé, els testimoniatges que recull Mas de pares castellanitzats que intenten revernacularitzar el català en els seus fills amb l'ajuda de l'escola no són escassos (p. 100-108).

Les xifres de la part quantitativa del treball ens mantenen en aquesta ambivalència entre la realitat actual i les expectatives de recuperació ja que els pares catalanoparlants dels alumnes enquestats es redueixen a un 10% i, d'aquests, transmeten el català només un 5'3%. No arribem a esbrinar si el 4'7% restant de pares no ho fa perquè forma part de parelles mixtes, que és una raó que continua afectant negativament la transmissió del català al País Valencià, o bé perquè entre les parelles homogènies catalanoparlants es manté parcialment la interrupció del català. L'autor de l'estudi només ens fa aquesta valoració qualitativa:

«Així, podem plantejar, sense por a equivocar-nos massa, que del 25% de matrimonis mixtos actuals, la gran majoria, o gairebé la totalitat, transmeten el castellà als seus fills».

Siga com siga, Mas també ens fa veure que, al 5'3% de pares catalanoparlants fidels a la seua llengua, cal afegir un 3'3% de progenitors castellanoparlants (els que hem vist reflectits al final del capítol qualitatiu) que eduquen els seus fills en la seua segona llengua (el català). El total encara roman insignificant, un 8'6%, però si hi afegim la tendència dels pares a usar més el català amb els germans menors (un punt per damunt) i detectem que hi ha un 23'1% d'alumnes que, havent rebut el castellà dels seus pares, s'hagueren estimat més rebre el català, no podem tancar absolutament les portes a una certa expectativa per a la llengua pròpia de Guardamar d'anar recuperant l'espai perdut.